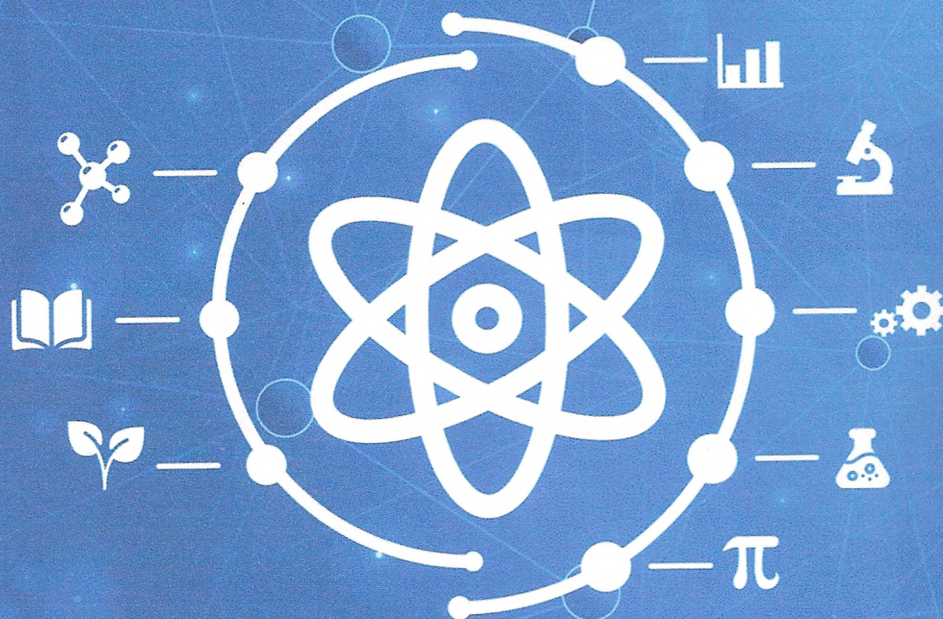

 iScience™ Poland

POLISH SCIENCE JOURNAL
INTERNATIONAL SCIENCE JOURNAL

Issue 4(13)
Part 2

Warsaw • 2019

Розман Ірина Іллівна
Мукачівський державний університет
(Мукачево, Україна)

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ

У статті визначено роль і функції біографістики у розвитку педагогічного знання. Вказано на необхідність осмислення цієї проблематики через призму наукового дискурсу. З'ясовано необхідність осмислення закономірності цього процесу через з'ясування генези та постійної модернізації педагогічних ідей і конструктів, які завжди персоніфіковані. Зазначено, що суспільні, освітні і наукові виклики вимагають розглядати феномен біографії не лише під кутом вивчення життєдіяльності педагогічної персоналії у минулому задля її актуалізації у сьогодення, а й використовувати потенціал біографістики у дослідженні знаних сучасних педагогів (що вже частково реалізується) та інших учасників освітнього процесу.

Ключові слова: компоненти, складові, персоніфікація, вивчення окремих аспектів.

Розман И. И.
Мукачевский государственный университет
(Мукачево, Украина)

В статье определены роль и функции биографистики в развитии педагогического исследования. Указано на необходимость осмысления этой проблематики через призму научного дискурса. Выяснена необходимость осмысления закономерности этого процесса через выяснение генезиса и постоянной модернизации педагогических идей и конструктов, которые всегда персонифицированы. Отмечено, что общественные, образовательные и научные вызовы требуют рассматривать феномен биографии не только под углом изучения жизнедеятельности педагогической персоналии в прошлом для ее актуализации в настоящее, но и использовать потенциал биографистики в исследовании известных педагогов (что уже частично реализуется) и других участников образовательного процесса.

Ключевые слова: компоненты, составляющие, персонификация, изучение отдельных аспектов.

Iryna Illivna Rozman
(Mukachevo, Ukraine)

BASIC COMPONENTS PEDAGOGICAL SCIENCE OF BIOGRAPHY

The article defines the role and functions of biography in the development of pedagogical knowledge. The necessity of comprehension of this problem through the prism of scientific discourse is indicated. The necessity of comprehension of the

regularities of this process is found out through elucidation of genesis and constant modernization of pedagogical ideas and constructs, which are always personalized. It is noted that social, educational and scientific challenges require to consider the phenomenon of a biography not only at the angle of studying the life of pedagogical personalities in the past in order to update it in the present, but also to use the potential of biography in the study of famous contemporary teachers (which is already partially realized) and other participants in the educational process.

Key words: *components, components, personification, study of certain aspects.*

Вступ. Проблема з'ясування статусу та основних компонентів, параметрів, атрибутів педагогічної біографістики як складової педагогічної науки все більше цікавить історію педагогіки. Це, з одного боку, потребує поглибленого аналізу окремих аспектів її терміносистеми, з іншого, проектує подальший розгляд питань, що стосуються її дослідницького інструментарію, джерельного комплексу, історіографічного виміру тощо. Сучасні методологічні тенденції обумовлюють необхідність осмислення цієї проблематики через призму наукового дискурсу.

Серед сучасних учених [7] сформувався виразний, хоча й не сконсолідований, погляд на структуру педагогічної науки, що складається з кількох десятків різних галузей і наукових напрямів.

Серед них не виокремлюється галузь, яка займається вивчення педагогічних персоналій, бо ця проблематика розглядається як складова, напрям історико-педагогічних досліджень. У такому контексті підходимо до з'ясування цього питання.

Мета статті. **Визначити основні складові педагогічної біографістики.**

Виклад основного матеріалу статті. Виходимо з теоретико-методологічної позиції, згідно з якою у структурі педагогіки виокремлюються три основні складові: а) педагогічні теорії як наукова єдність знань, в яких взаємопов'язані факти, явища, процеси виводяться під загальні закони і пояснюються ними; б) педагогічні системи як сукупність різнорівневих різнотипних освітніх і наукових установ, громадських об'єднань, що забезпечують цілеспрямований організований вплив на розвиток особистості; в) педагогічні технології як відносна цілісність підходів, способів, прийомів, засобів і послідовних заходів, спрямованих на розвиток особистості.

Ці компоненти присутні і в педагогічній біографістиці. Педагогічні персоналії у статусі учених-теоретиків, учителів-практиків, управлінців і адміністраторів, діячів-просвітян тощо виступали творцями педагогічних теорій, концепцій, ідей, які завжди персоніфіковані, мають своїх авторів, критиків, продовжувачів.

Персоналії реалізують на практиці педагогічні технології, продукуючи досвід, на основі якого виробляються і вдосконалюються інновації. Вони є організаторами науки, освітнього процесу, забезпечують управління і керівництво розвитком системи освіти і шкільництва. Важливим різновидом педагогічних систем є авторські педагогічні системи (В. Сухомлинського, А. Макаренка, М. Монтессорі, Ф. Шаталова та ін.), які становлять фундамент і

визначають розвиток педагогіки як феномену суспільного життя у гуманітаристиці. Ці очевидні постулати стверджують важливі роль і функції педагогічної біографістики у розвитку педагогічного знання. Осмислити закономірності цього процесу можливо через з'ясування генези та постійної модернізації педагогічних ідей і конструктів, які завжди персоніфіковані. Щоб цього досягнути слід, своєю чергою, вивчити і зрозуміти їхніх носіїв – педагогічних персоналій в усьому розмаїтті проявів їхнього життя і творчих ідей. На виконання цієї місії покликана педагогічна біографістика.

Втім, її місце і статус в системі педагогічних наук трактуються вченими довільно й загалом залишаються не визначеними. У з'ясуванні цієї проблеми виходимо з позиції, згідно з якою окреслені роль і значення педагогічних персоналій екстраполюємо на педагогічну біографістику, яка виконує такі ж функції у вивченні і розвитку головних компонентів загальної педагогіки (теорія і теорія виховання, дидактика, управління освітніми системами); вікової педагогіки (дошкільна, шкільна, андрагогіка); компаративістики (вивчення і зіставлення освітніх і виховних систем у різних країнах); різних галузей і напрямів педагогіки (соціальна; професійна; історія педагогіки і освіти; позашкільна; корекційна; етнопедагогіка тощо).

Усталився підхід, згідно з яким вивчення педагогічних персоналій розглядається як складова історико-педагогічної науки. Комплекс проблем, що стосуються її змісту, предмету, завдань, інших компонентів достатньо розроблений у науко-методологічному відношенні (С. Бобришев, М. Богуславський, Л. Ваховський, Н. Гупан, О. Джурицький, Н. Дічек, О. Сухомлинська та ін.). Синтезуємо цей доробок у контексті визначення ролі місця педагогічної біографістики в системі педагогічних знань та її дисциплінарного статусу.

Головним об'єктом історії педагогіки є історико-культурний процес у широкому соціокультурному і антропологічному сенсі. Він включає співвідношення різного рівня педагогічних феноменів із сьогоденням у контекст суспільних умов їхнього існування та закономірностей розвитку людини [5, с. 42]. Через взаємне переплетення таких сфер, як історія людства; генеза соціальних інститутів, включно зі структурами освіти і виховання; еволюція духовної і матеріальної культури; розвиток теорії і практики навчання і виховання тощо історія педагогіки трактується не лише як педагогічна, а й як історична, антропологічна, соціальна, культурологічна наука [2, с. 9-10].

Абсорбуючи різні, в тому числі й дискусійні рефлексії вчених, вважаємо, що предметне поле історико-педагогічної науки визначають її головні структурні компоненти: а) історія освіти як розвиток соціокультурних інститутів, норм і правил виховання; б) історія педагогічної думки як сукупність теоретичних ідей і концептів про освіту і виховання; в) народна педагогіка як сукупність етнокультурних традицій (уявлень, ідей, звичаїв тощо) щодо виховання, розвитку людини, передусім дітей і молоді.

У 2001 р. в тому ж часописі з'явилося ще дві методологічно важливі статті. В одній О. Сухомлинська у контексті історико-педагогічного дискурсу переконливо доводила, що феномен педагогічної персоналії «завжди буде одним з напрямів історико-педагогічних досліджень», особливо у переломні часи, коли переглядаються чинні канони, а сама персоналія, яку «ми

повертаємо із небуття, і своїм життям, і своїми ідеями підтверджує рух історії, її мінливість, непередбачуваність і вразливість» [6, с. 15].

У другій статті Н. Дічек чи не вперше в українській педагогічній науці задекларувала потребу виокремлення біографічних досліджень в її «окремій галузі». Свою позицію вчена аргументувала «масовою появою історико-педагогічних праць», присвячених життєдіяльності педагогічних персоналій. Також вона покликала на досвід української історичної науки та зарубіжної біографістики, які мають різні цілі у вивченні історичних діячів, їхнього місця в соціально-культурному середовищі, переживань, поглядів, внеску в науку і культуру тощо, але «обов'язково відображають «життя особи в цілому», показують зв'язок індивідуальної історії з історією суспільства, роблять культурологічні узагальнення і висновки [3, с. 16].

Екстраполюючи й узгоджуючи поняттєвий апарат, методологічні і методичні засади історичної науки зі «спорідненою історико-педагогічною предметною галуззю» та враховуючи специфіку останньої, Н. Дічек ввела до наукового обігу поняття «педагогічна біографістика. Вчена визначила її як «сферу науки, об'єктом котрої є особа педагога (освітнього діяча, вчителя, суспільно-культурного діяча, вченого, керівника освіти тощо), як явища історії в її різноманітних зв'язках з суспільством і часом, у її духовному розвитку, діяльнісних проявах в освітньо-культурному просторі». Урешті, було умістовлено важливі компоненти (підходи, методи, джерела, функції тощо) розвитку біографістики як наукового напрямку дослідження історії педагогіки [3, с. 17-19]. Означені рефлексії учених мають концептуальне значення для нашого дослідження, адже окреслюють науково-методологічні орієнтири, підходи, засади визначення і характеристики педагогічної біографістики як наукового феномену.

Така позиція ґрунтується на розуміння того, що суспільні, освітні і наукові виклики вимагають розглядати феномен біографії не лише під кутом вивчення життєдіяльності педагогічної персоналії у минулому задля її актуалізації у сьогодення, а й використовувати потенціал біографістики у дослідженні знаних сучасних педагогів (що вже частково реалізується) та інших учасників освітнього процесу.

При визначенні об'єкту дослідження педагогічної біографістики виходимо із методологічних установок, згідно з якими він визначається як процес або явище, які породжують проблемну ситуацію і виступають сферою пошуку, а предмет – це його найбільш значущі властивості, риси, особливості, це те конкретне, що виявляється. Вони співвідносяться між собою як загальне і часткове, предмет знаходиться в межах об'єкта [4, с. 42-51].

Питання «хто може / має бути в орбіті дослідження з педагогічної біографістики?» вимагає з'ясувати: «кого саме можна відносити до «педагогічних персоналій?», «якими є принципи їхнього відбору?».

Питання «кого досліджувати?» у предметному полі педагогічної біографістики лежить в одній площині із проблемою «як досліджувати?». У науковій практиці цей взаємозв'язок представлений розмаїттям класифікацій і типологій біографій та різними дослідницькими стратегіями, типами біографічного аналізу, підходами до опису і вивчення. Отже, вибір моделі біографічної реконструкції, передбачає розуміння типології біографій.

Запропоновані вченими класифікації розрізняють біографії за типом, видом, об'єктом дослідження, іншими критеріями (Є. Александров, Валевський, Л. Репіна, В. Чишко та ін.). Кожна з них має наукове підґрунтя і право на існування, однак, жодна не є довершеною, універсальною, бо апіорі не може охопити й відобразити усієї повноти, розмаїття і цілісності біографічних знань і наукових традицій.

З 60-х рр. XX ст. найпоширенішим залишається поділ біографій за ставленням автора до емпіричного матеріалу і стилем його викладу на наукові, науково-популярні та науково-художні, зокрема белетристика тощо. З 90-х рр. XX ст. науковці активно послуговуються класифікацією О. Валевського, який поділяє біографії на: а) енциклопедичну (прискіпливий відбір і виклад фактів, об'єктивний опис подій); б) історичну (максимального науковий виклад фактів і їхнє пояснення); в) літературну або художню (не зобов'язує до наукової точності) [1, с. 29-30]. Вона набула численними модифікацій із розширеною класифікацією основних типів біографій тощо.

Висновок. Отже, педагогічна біографістика має розвиватися на міждисциплінарній основі, що передбачає не лише запозичення здобутків різних галузей педагогічної науки і гуманітарних знань, а й пропозицію свого наукового доробку і джерельних матеріалів про життєдіяльність діячів, що спричинилися до розвитку освіти, просвітництва України і зарубіжжя та досвіду практичного використання їхньої творчих ідей у розв'язанні актуальних проблем сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Валевский П. Л. Биографика как дисциплина гуманитарного цикла// Лица: биогр. альманах. М.: СПб, 1995. № 6. С. 32–68.
2. Джуринский, А. Н. История педагогики и образования: учебник для бакалавров. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2013. 676 с.
3. Дічек Н. П. Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки// Шлях освіти. 2001. № 4. С. 15 – 19.
4. Сисоева С. О., Соколова І.В. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 308 с.
5. Сухомлинська О. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні. Шлях освіти, 1999. № 1. С. 41 – 45.
6. Сухомлинська О. В. Передне слово// Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. Кн. перша. X-XIX століття/ за ред. О. В. Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. С. 3-8.
7. Ярмаченко М. Д. Вчений-педагог, Академік, перший президент АПН України// біобібліографічний покажчик. Випуск 1. До 10-річчя Академії педагогічних наук України. Київ, 2002.

REFERENCES:

1. Valevskiy P. L. Byohrafyka kak dystsyplyna humanyarnoho tsykla// Lytsa: byohr. almanakh. M.: SPb, 1995. № 6. S. 32–68.
2. Dzhurynskiy, A. N. Ystoryia pedahohyky y obrazovanyia: uchebnyk dlia bakalavrov. 3-e yzd., pererab. y dop. M.: Yzdatelstvo Yurait, 2013. 676 s.

3. Dichek N. P. Biohrafichnyi metod yak instrument doslidzhennia vitchyznianoï istorii pedahohiky// Shliakh osvity. 2001. № 4. S. 15 – 19.
4. Sysoieva S. O., Sokolova I.V. Narysy z istorii rozvytku pedahohichnoi dumky: navch. posib. K.: Tsentri navchalnoi literatury, 2003. 308 s.
5. Sukhomlynska O. Kontseptualni zasady rozvytku istoryko-pedahohichnoi nauky v Ukraini. Shliakh osvity, 1999. № 1. S. 41 – 45.
6. Sukhomlynska O. V. Perednie slovo// Ukrainska pedahohika v personaliiakh: u 2 kn. Kn. persha. Kh-XIX stolittia/ za red. O.V.Sukhomlynskoï. K.: Lybid, 2005. S. 3-8.
7. Iarmachenko M. D. Vchenyi-pedahoh, Akademik, pershyi prezident APN Ukrainy// biobibliohrafichnyi pokazhchyk. Vypusk 1. Do 10-richchia Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. Kyiv, 2002.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>